

Malwina Kocoń

Natalia Malik

UNIwersytet PEDAGOGICZNY IM. KEN W KRAKOWIE

KOMPETENCJE KOMUNIKACYJNE SURDOPEDAGOGA W ZAKRESIE JĘZYKA MIGOWEGO W OPINII OSÓB SŁABOSŁYSZĄCYCH I GŁUCHYCH

COMMUNICATIONS CAPABILITIES OF SURDOPEDAGOGUE IN SIGN LANGUAGE SKILLS SCOPE AS PERCEIVED BY DEAF AND HARD OF HEARING

Abstract

This article is of factual nature and concerns communications competencies of surdopedagogue. The topic of this study was the knowledge of and an opinion on the fluency in Polish Sign Language (PJM) held by the surdopedagogues, as seen by those who participated in this survey. The results thereof suggest the need for a higher communications skills in Polish Sign Language among surdopedagogues.

Key words: Communicative competence, surdopedagogue, deaf, Polish Sign Language, sign language

Słowa kluczowe: kompetencje komunikacyjne, surdopedagog, głusi, PJM, język migowy

WPROWADZENIE

Problematyka edukacji osób głuchych i słabosłyszących wciąż stanowi podstawę licznych dyskusji. Szczególną rolę w procesie nauczania i wychowania osób z uszkodzonym słuchem odgrywa surdopedagog. Specyfika zawodu nauczyciela wymaga od niego systematycznego podnoszenia i doskonalenia kwalifikacji, tych zawodowych, a szczególnie specjalistycznych. Dlatego pojęciem integralnie związanym z profesją nauczyciela jest pojęcie kompetencji. W literaturze przedmiotu dostrzega się różnorodność definicji kompetencji oraz ich klasyfikacji. W niniejszej pracy skoncentrowano się na prezentacji wyłącznie wybranych.

W rozumieniu J. Pruchy kompetencje nauczyciela to „zbiór profesjonalnych umiejętności, wiedzy, wartości i postaw, którymi musi dysponować każdy nauczyciel, aby mógł efektywnie wykonywać swoją pracę” (J. Prucha, 2006, s. 306). Z kolei J. Szem-

pruch kompetencje definiuje jako „zdolność i gotowość do wykonywania zadań na oczekiwanym poziomie, zgodnym ze standardami” (J. Szempruch, 2006, s. 231–232).

Komitet Nauk Pedagogicznych PAN w 1997 r. opracował i przyjął projekt zestawu standardów kompetencji zawodowych nauczycieli, do których zaliczono kompetencje prakseologiczne, komunikacyjne, współdziałania, kreatywne, informacyjne oraz moralne (K. Plutecka, 2006). Rok później Zespół Przygotowania Pedagogicznego Nauczycieli przy Radzie ds. Kształcenia Nauczycieli w MEN zmodyfikował owy projekt standardów zawodowych kompetencji nauczycielskich opracowując kompetencje interpretacyjno-komunikacyjne, kreatywne, współdziałania, pragmatyczne oraz informatyczno-medialne (<http://ip.univ.szczecin.pl/~edipp>).

Powołując się na B. Szczepankowskiego należy podkreślić, że w szkole dla dzieci i młodzieży z wadą słuchu nauczyciel powinien być specjalistą w trzech dziedzinach, tj. w dziedzinie surdopedagogiki, w nauczaniu przedmiotowym, a także powinien bardzo dobrze znać język migowy (B. Szczepankowski, 1999). W Polsce dostępne są dwa kody komunikacji manualnej. Pierwszym jest polski język migowy (PJM), zwany również językiem migowym, a drugim system językowo-migany (SJM), zwany także językiem migany. PJM jest naturalnym językiem społeczności głuchych, powstałym na drodze rozwoju historycznego. Posiada własną, odrębną od języka polskiego gramatykę o charakterze wizualno-przestrzennym oraz leksykę (P. Tomaszewski, P. Rosik, 2002; M. Świżdziński, 2005; M. Czajkowska-Kisil, 2014). Z kolei SJM jest kompilacją zasad gramatyki języka polskiego oraz znaków migowych zapożyczonych z PJM i innych języków migowych. SJM realizuje się symultanicznie za pomocą dwóch kodów — mówionego oraz miganego (B. Szczepankowski, 1988a; B. Szczepankowski, 1988b; M. Czajkowska-Kisil, 2014).

Nadrzędnym celem artykułu jest prezentacja wyników przeprowadzonych badań empirycznych dotyczących kompetencji komunikacyjnych surdopedagoga w języku migowym w perspektywie osób głuchych i słabosłyszących.

METODOLOGIA I REALIZACJA BADAŃ WŁASNYCH

Przełóżając polską literaturę przedmiotu dotyczącą surdopedagogiki i pedeutologii, zauważyć można brak badań dotyczących poglądów dorosłych osób głuchych i słabosłyszących na temat sposobu komunikacji surdopedagoga. Mając na uwadze potrzeby edukacyjne uczniów z uszkodzonym słuchem postanowiono, że celem zaprezentowanych badań w artykule jest poznanie opinii osób głuchych i słabosłyszących na temat kompetencji komunikacyjnych surdopedagoga. W świetle ustalonego celu sformułowano następujące pytanie badawcze: Jakie kompetencje komunikacyjne w opinii badanych osób powinien posiadać surdopedagog?

Zrealizowane badania miały charakter ilościowy. Materiał empiryczny zebrano w oparciu o metodę sondażu diagnostycznego, jako technikę zastosowano ankietę, a za narzędzie do badań posłużył kwestionariusz ankiety w opracowaniu własnym. Kwestionariusz ankiety składał się z 13 pytań, z których wyodrębniono trzy kategorie: ko-

munikacja, kultura głuchych oraz umiejętności surdopedagoga. Kwestionariusz ankiety w opracowaniu własnym zawiera pytania otwarte oraz zamknięte o kafeterii koniunktywnej i dysjunktywnej. Ze względu na niemożność opisania trzech badanych aspektów w artykule, skupiono się wyłącznie na kompetencjach komunikacyjnych surdopedagoga w zakresie języka migowego.

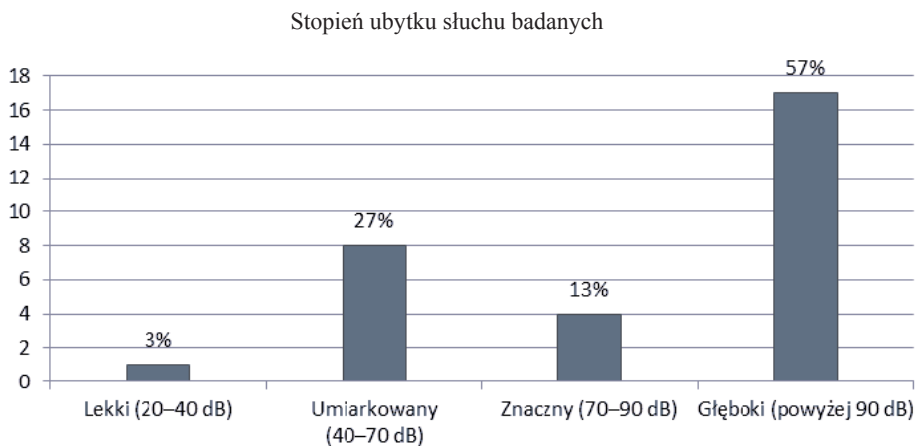
Badania przeprowadzono w 2016 roku. Dokonano doboru celowego wybranych 30 dorosłych osób głuchych i słabosłyszących na podstawie następujących kryteriów: poziomu wykształcenia (co najmniej wykształcenie średnie) oraz stopnia ubytku słuchu. Mała próba badawcza wynikała z trudnego dostępu do dorosłych osób głuchych, którzy nie zakończyli nauki na pierwszym poziomie edukacji.

Kwestionariusz ankiety skonstruowany na potrzeby własne został wysłany bądź przekazany respondentom. Ze względu na specyficzne potrzeby komunikacyjne badanej grupy, w wielu przypadkach konieczny był kontakt bezpośredni z badanym, w celu przedłożenia pytań kwestionariusza na PJM.

Wśród 30 zbadanych osób najliczniejszą grupę stanowiły kobiety (19 osób, czyli 63%), pozostałe 11 osób to mężczyźni (24%). Połowa badanych respondentów (50%) w momencie przeprowadzania badań była w wieku poniżej dwudziestu pięciu lat, pozostałe 15 osób z uszkodzonym słuchem (50%) liczyło powyżej 25 lat.

Kolejnym istotnym czynnikiem w charakterystyce badanych osób głuchych jest określenie stopnia ubytku słuchu. Wyniki przedstawiono na wykresie 1.

Wykres 1

Źródło: opracowanie własne.

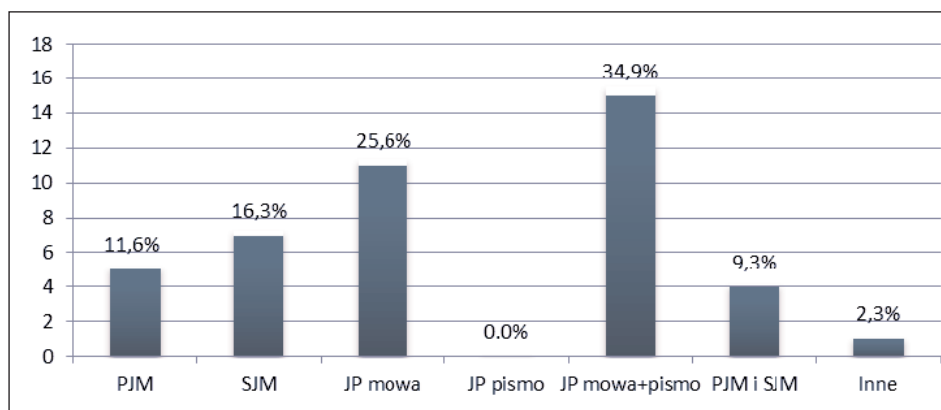
Analiza danych empirycznych (wykres 1) pozwala wnioskować, że najwięcej badanych osób (57%) posiadało ubytek słuchu w stopniu głębokim (powyżej 90dB), 8 osób (27%) w stopniu umiarkowanym (40–70 dB), a 4 respondentów w stopniu znacznym (70–90dB). Tylko 1 osoba (3%) zadeklarowała, że ma ubytek słuchu w stopniu lekkim (20–40dB).

ANALIZA BADAŃ EMPIRYCZNYCH

Kompetencja komunikacyjna jest jedną z kluczowych kompetencji zawodowych jaką powinien posiadać surdopedagog, a która antycypuje posługiwanie się w komunikacji z uczniem głuchym PJM (K. Plutecka, 2006). Z tego względu w pierwszej kolejności analizie poddano dwa pytania zamknięte związane z formą komunikacji. Pierwsze z nich dotyczyło sposobu komunikacji surdopedagoga z respondentami w trakcie ich edukacji. Wyniki zebranego materiału empirycznego przedstawiono na wykresie 2. Należy zaznaczyć, że badani respondenci mieli możliwość wyboru więcej niż jednej opcji, ale nie więcej niż trzech.

Wykres 2

Sposoby komunikacji surdopedagoga z respondentami

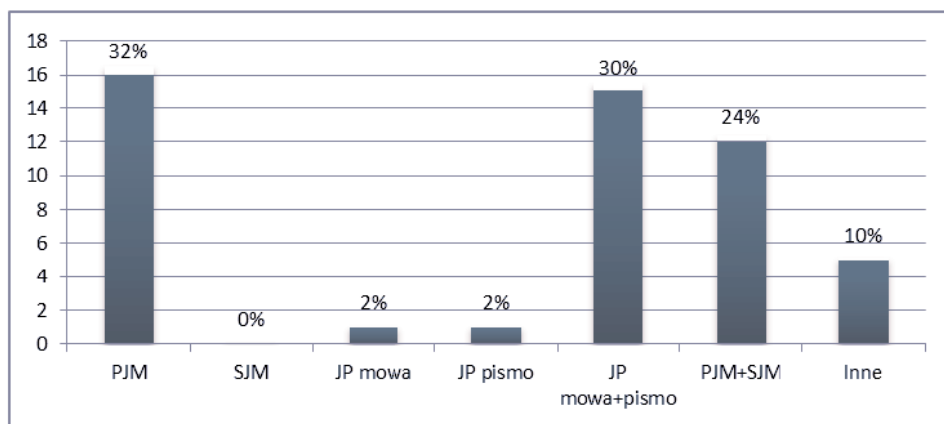
Źródło: opracowanie własne.

Analiza empiryczna zgromadzonych danych wykazała, że dominującą formą komunikacji surdopedagoga z respondentami był język polski w mowie i piśmie (34,9%). Drugim najczęściej stosowanym sposobem komunikowania się z głuchymi respondentami był język polski wyłącznie w formie fonicznej, mówionej (25,6%). Relatywnie rzadko surdopedagog w swojej pracy porozumiewał się z badanymi przy pomocy SJM (16,3%), PJM (11,6%) oraz zarówno PJM, jak i SJM (9,3%). Z kolei najrzadszą formą komunikacji przejawianą w kontaktach pomiędzy pedagogiem specjalnym a uczniem głuchym był język polski w piśmie (0%) oraz inne formy, takie jak fonogesty (2,3%).

Pierwsze pytanie stanowiło punkt wyjścia dla pytania następnego, w którym respondenci w oparciu o swoje doświadczenia mieli określić, w jaki sposób surdopedagog powinien komunikować się z osobami głuchymi w procesie kształcenia. Respondenci wskazali na preferowane formy komunikacji, które zestawiono na wykresie 3. W tym miejscu również należy podkreślić, iż respondenci mieli sposobność wyboru więcej niż jednej, lecz nie więcej niż trzech odpowiedzi.

Wykres 3

Preferowane sposoby komunikacji surdopedagoga z dzieckiem głuchym w opinii respondentów

Źródło: opracowanie własne.

Zebrane przy użyciu sondażu diagnostycznego dane empiryczne wskazują, że większość respondentów (32%) jest zdania, że surdopedagog powinien komunikować się z uczniem głuchym przy użyciu PJM. Często respondenci (30%) wybierali odpowiedź, że surdopedagog powinien komunikować się również w języku polskim w mowie i piśmie, zaś 24% respondentów jest przekonanych, że surdopedagog w komunikacji z uczniem głuchym powinien posługiwać się zarówno PJM, jak i SJM. Do najrzadziej wybieranych przez respondentów form komunikacji, które surdopedagog powinien stosować w swojej pracy, zaliczono SJM (0%), język polski wyłącznie z mowie (2%) oraz język polski wyłącznie w piśmie (również 2%). Spośród osób, które zaznaczyły opcję „Inne” zaledwie trzy (10%) podkreśliły, że zadaniem surdopedagoga jest dostosować formę komunikacji do preferencji danej osoby, jeden respondent (2%) podkreślił potrzebę znajomości znaków domowych przez surdopedagoga oraz również jeden (2%) zwrócił uwagę na dwujęzyczne nauczanie uczniów głuchych.

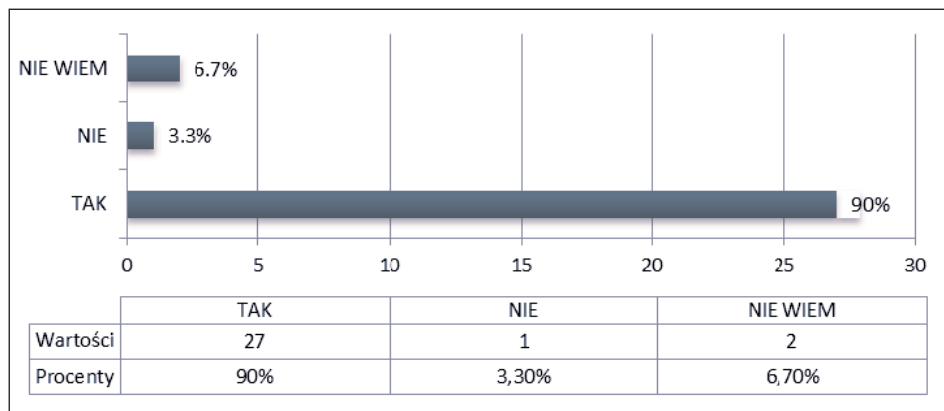
Kolejną kwestią poddaną analizie była opinia respondentów na temat tego czy znajomość PJM jest niezbędna w zawodzie surdopedagoga. W przypadku tego pytania poproszono respondentów o udzielenie odpowiedzi „Tak”, „Nie” lub „Nie wiem” oraz uzasadnienie swojego wyboru. Uzyskane wyniki zamieszczono na wykresie 4.

Analiza materiału empirycznego wskazuje, że zdecydowana większość, gdyż 27 respondentów (90%) jest zdania, że znajomość PJM w zawodzie surdopedagoga jest niezbędna. Uzasadniając swój wybór akcentowali między innymi:

- **potrzebę komunikacji w języku dziecka głuchego:** „Uważam, że znajomość PJM jest niezbędna, gdyż brak tej znajomości to brak porozumiewania się” (kobieta, lat 22);
- **możliwość pełnego odbioru i rozumienia przekazywanych przez nauczyciela treści kształcenia w PJM:** „Pozwoli na lepszą komunikację między nauczycielem

Wykres 4

Znajomość PJM jako niezbędna umiejętność w pracy surdopedagoga w opinii respondentów

Źródło: opracowanie własne.

a uczniem, treści nauczania będą łatwiejsze do zrozumienia dla osób słabosłyszących i/ lub niesłyszących” (kobieta, lat 26); „Jeżeli surdopedagog chce dobrze wytłumaczyć treści kształcenia, przekazać wiedzę, musi znać język dziecka” (mężczyzna, lat 30);

- **konieczność porozumiewania się z rodzicami głuchymi:** „Praca z osobami z uszkodzonym słuchem często jest pracą z rodzicami dzieci niesłyszących, którzy też nie słyszą. Aby udzielać im wskazówek jak mogą wspierać rozwój dzieci, niezbędnym jest porozumiewanie się w języku rodziców dziecka [...]” (kobieta, lat 27);
- **heterogeniczność populacji głuchych:** „Są osoby niesłyszące, które nie mówią lub słabo mówią. Potrzebna jest więc znajomość PJM, a że jest to surdopedagog, to powinien mieć styczność ze wszystkimi osobami z wadą słuchu, niezależnie czy migają czy mówią” (kobieta, lat 23); „Nie wiadomo jaki uczeń mu się trafi” (mężczyzna, lat 30).

Wśród wszystkich respondentów tylko 1 osoba badana (3,3%) uważa, że w pracy nauczyciela dzieci i młodzieży głuchej umiejętność komunikacyjna w PJM nie jest niezbędna, jednocześnie zaś zwraca uwagę na potrzebę porozumiewania się z rodzicami głuchymi. Swój wybór motywuje następująco: „Znajomość PJM przez surdopedagoga nie jest niezbędna, ponieważ obecnie mamy cudowne urządzenia jakimi są implanty, zarówno ślimakowe jak i pniowe, które umożliwiają pracę z dzieckiem za pomocą mowy. Język migowy jest natomiast potrzebny do kontaktów z rodzicami niesłyszącymi” (mężczyzna, lat 27).

Aby zgłębić problem komunikacji, zapytano respondentów o umiejętności jakie powinien posiadać surdopedagog. Postawione pytanie miało charakter otwarty, co umożliwiło badanym udzielenie swobodniejszej i szerszej odpowiedzi. Chociaż respondenci wymieniali wiele istotnych aspektów dotyczących umiejętności surdopedagoga, to pew-

ne komponenty w wypowiedziach badanych powtarzały się. Z tego też powodu zostały przydzielone do kategorii i przedstawione w tabeli 1.

Tabela 1

Opinia badanych osób dotycząca umiejętności, jakie powinien posiadać surdopedagog

Lp.	Kategorie	Grupa badawcza	
		N — liczba udzielonych odpowiedzi	%
1.	PJM	21	43,8
2.	SJM	3	6,2
3.	Wiedza pedagogiczna i dydaktyczna	5	10,4
4.	Umiejętność prowadzenia dialogu	6	12,5
5.	Inne	13	27,1

Źródło: opracowanie własne.

Uzyskane z wypowiedzi respondentów wyniki pozwalają stwierdzić, że dla zdecydowanej większości badanych (21 respondentów, czyli 43,8%) kluczową umiejętnością surdopedagoga powinna być znajomość PJM. Blisko połowa badanych (27,1%) wskazała na potrzebę rozwoju przez surdopedagogów takich komponentów warsztatu pracy, jak: rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów, empatia, inteligencja emocjonalna, biegłość w posługiwaniu się komputerem, uważne słuchanie oraz wyraźna mowa. Tylko w opinii 3 badanych osób (6,2%) posługiwanie się SJM powinno być podstawową umiejętnością surdopedagoga.

Analizując najczęściej i najrzadziej wymieniane umiejętności surdopedagoga, warto prześledzić, jak wiek respondentów wpływał na udzielane odpowiedzi. Wyniki zamieszczono w tabeli 2.

Tabela 2

Wpływ wieku badanych na udzielane odpowiedzi dotyczące znajomości PJM/SJM przez surdopedagoga

Wiek Umiejętność N		>25		< /= 25	
		%	N	%	N
Najczęściej wymieniana	PJM	11	36,7	10	33,3
Najrzadziej wymieniana	SJM	1	3,3	2	6,7

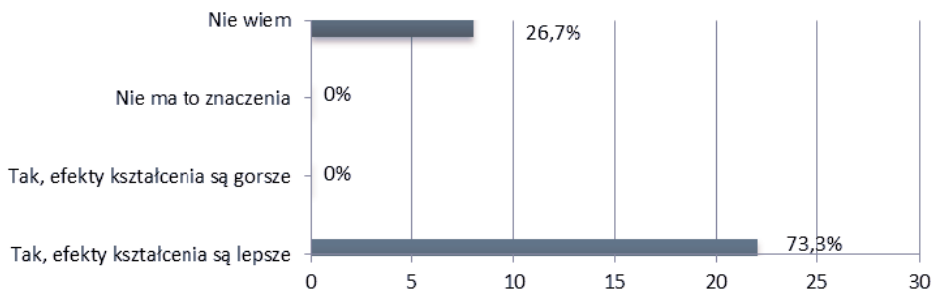
Źródło: opracowanie własne.

Opierając się na danych liczbowych i procentowych pochodzących z badań (tabela 2) można zanalizować, że porównywalnie respondenci poniżej (33,3%) oraz powyżej dwudziestu pięciu lat (36,7%) wymieniali najczęściej znajomość PJM jako podstawową umiejętność surdopedagoga.

Kolejnym aspektem badań było zwrócenie uwagi na rolę języka migowego w edukacji osób głuchych, która niejednokrotnie jest poruszana w literaturze przedmiotu (P. Tomaszewski, 2014; B. Szczepankowski, 1999; M. Dunaj, 2014; S. Bouvet, 1996). Zdaniem praktyków, w placówkach dla osób głuchych nauczyciele, którzy nie stosują języka migowego w rzeczywistości powodują deficyty a nie rozwój osobowości dziecka głuchego (P. Tomaszewski, 2014, s. 28). Zapytano respondentów, czy poziom znajomości języka migowego przez surdopedagoga wpływa na osiągnięte przez głuchych efekty kształcenia. Zadaniem badanych osób było zaznaczenie jednej z czterech odpowiedzi: „Tak, efekty kształcenia są lepsze”, „Tak, efekty kształcenia są gorsze”, „Nie ma to znaczenia”, „Nie wiem” oraz uzasadnienie swojego wyboru. Poziom znajomości PJM, w opinii respondentów, odgrywa istotną rolę w kształceniu osób głuchych, o czym świadczą wyniki przedstawione na wykresie 5.

Wykres 5

Wpływ poziomu znajomości języka migowego przez surdopedagogów na efekty kształcenia

Źródło: opracowanie własne.

Dane z analizy empirycznej (wykres 5) pokazują, że zdaniem zdecydowanej większości respondentów (73,3%) poziom znajomości języka migowego przez surdopedagogów wpływa na osiągnięcie lepszych wyników kształcenia. Przede wszystkim na **rozumienie przez głuchych przekazywanych treści**, o czym świadczą wypowiedzi badanych:

- „Im lepsza znajomość języka migowego przez surdopedagoga, tym lepsze przekazywanie wiedzy głuchym” (mężczyzna, lat 30);
- „Komunikacja w języku pierwszym osoby głuchej sprzyja lepszemu zrozumieniu treści nauczania, w poznaniu otaczającego świata. Komunikacja w języku migowym jest łatwiejsza i pełniejsza” (kobieta, lat 28);
- „Im lepiej surdopedagog włada językiem migowym, tym lepsze i zrozumiałe jest przekazywanie informacji zwrotnej. Płynność władania językiem migowym ma wpływ na odbiór informacji przez odbiorców; jest przyjemniejszy, mniej męczący dla oczu” (kobieta, lat 34);
- „Myślę, że na pewno ma duży wpływ. Surdopedagog powinien znać różne metody przekazywania treści nauczania adekwatne do potrzeb osób głuchych, np. dobierać różne narzędzia pracy z użyciem języka migowego [...]” (mężczyzna, lat 25);

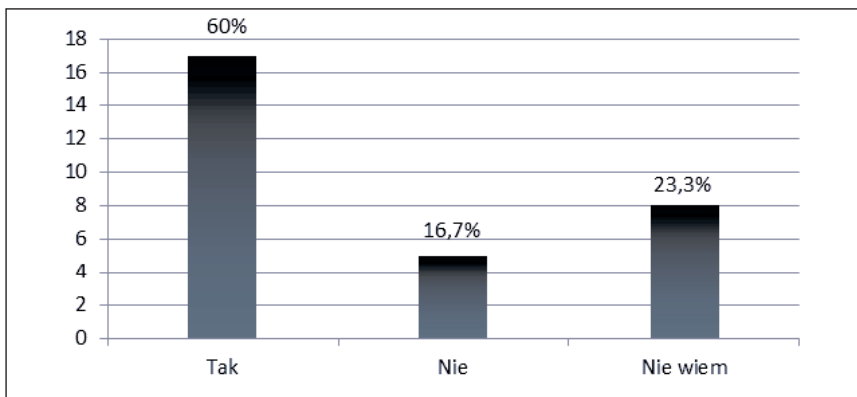
- „[...] Od dawna w Polsce metody uczenia głuchych zazwyczaj nie przynoszą efektów, ponieważ nie tłumaczy się wiedzy na ich język, nie uczy się ich języka polskiego jako obcego. Dlatego znajomość PJM u nauczycieli w szkołach dla głuchych jest niezbędna i przynosi efekty w edukacji” (kobieta, lat 28);
- „Treści nauczania przekazywane werbalnie nie zawsze będą zrozumiałe dla osób z wadą słuchu” (kobieta, lat 26).

Należy jednak zauważyć, że 8 osób badanych (26,7%) pomimo własnych doświadczeń szkolnych nie wie, czy język migowy rzeczywiście pomaga w osiąganiu lepszych wyników w nauce. Interesujący wydaje się fakt, że żaden z respondentów nie uważa, by posługiwanie się przez surdopedagoga PJM pozostawało bez znaczenia oraz wpływało negatywnie na osiągnięte wyniki kształcenia. Warto podkreślić za M. Dunaj, że „w sytuacji, w której nauczyciele (o ile nie są natywnymi użytkownikami języka migowego) uczą w języku, który nie jest ich językiem naturalnym, wyniki procesu nauczania są pochodną nie tylko zdolności dziecka, ale także umiejętności językowych nauczyciela” (M. Dunaj, 2016, s. 39).

W ostatniej części kwestionariusza ankiety zapytano badanych, czy na zajęciach prowadzonych przez surdopedagoga językiem wykładowym powinien być język migowy (PJM). Szczegółowa analiza opinii badanych respondentów została przedstawiona na wykresie 6.

Wykres 6

PJM jako język wykładowy na zajęciach prowadzonych przez surdopedagogów w opinii badanych

Źródło: opracowanie własne.

Z analizy danych empirycznych przedstawionych na wykresie 6 wynika, że zdaniem większości respondentów (60%) język migowy (PJM) powinien być językiem wykładowym na zajęciach prowadzonych przez surdopedagogów. Badani umotywowali swój wybór, stwierdzając:

- „PJM powinien być językiem wykładowym, ponieważ głusi komunikują się za pomocą PJM. Brak znajomości tego języka u nauczycieli ma negatywny wpływ na rozwój wiedzy i kompetencji uczniów, jak również uniemożliwia swobodną komunikację” (kobieta, lat 28);

- „PJM jest naszym językiem” (kobieta, lat 24);
- „Jest to jedyny język, który mogą bez problemu przyswoić uczniowie głusi. Wykładanie w PJM daje równe szanse uczniom, niezależnie od stopnia znajomości języka fonicznego w pobieraniu treści i unika się w ten sposób preferowania uczniów mówiących” (kobieta, lat 25);
- „Efekty kształcenia będą lepsze” (kobieta, lat 28);
- „Nie wyobrażam sobie wypracowania czegokolwiek bez efektywnej komunikacji, czyli bez biegłej znajomości PJM” (kobieta, lat 30);
- „PJM jest naturalnym językiem mniejszości językowo-kulturowej. Jeśli chcemy być ich częścią, zrozumieć ich świat, powinniśmy najpierw poznać ich język” (kobieta, lat 34);
- „Tak, PJM powinien być językiem wykładowym, ale niektórzy znają SJM, który też musi być obecny” (mężczyzna, lat 29).

Opinie zebrane od 5 osób badanych (16,7%) pokazują, że nie dla wszystkich respondentów język migowy powinien być językiem wykładowym stosowanym przez surdopedagogów:

- „Komunikacja powinna być dostosowana do dziecka, a nie każde umie migać” (kobieta, lat 29);
- „Nie wszyscy głusi znają PJM” (mężczyzna, lat 30);
- „Warto korzystać i wspierać proces nauczania innymi formami komunikacji jako uzupełnienie” (kobieta, lat 29).

PODSUMOWANIE

Przedstawione wyniki badań wskazują, że zdecydowana większość badanych jest zdania, że nauczyciel w pracy z dziećmi i młodzieżą głuchą oraz słabosłyszącą powinien dysponować odpowiednimi kompetencjami komunikacyjnymi w zakresie posługiwania się PJM. Zauważono, że respondenci porównywalnie wskazywali, iż surdopedagog oprócz komunikowania się z uczniami w PJM, powinien również posługiwać się SJM oraz językiem polskim w mowie i w piśmie. Można odnieść wrażenie, że wśród respondentów dominuje przeświadczenie o wartości PJM w edukacji, ponieważ w opinii większości badanych posługiwanie się PJM przez nauczycieli wpływa na osiąganie przez nich lepszych efektów kształcenia.

Poglądy respondentów dotyczące kompetencji komunikacyjnych surdopedagoga są różne, w zależności od tego, czy przyjmują obiektywną, czy też subiektywną ocenę, popartą osobistymi doświadczeniami szkolnymi. Świadczyć może o tym pytanie, czy na zajęciach prowadzonych przez surdopedagoga językiem wykładowym powinien być PJM? W tym przypadku relatywnie mniej respondentów w stosunku do pytania o znajomość PJM, stwierdziło, że PJM powinien być językiem wykładowym. Chociaż dla większości respondentów PJM stanowi podstawową i najważniejszą umiejętność surdopedagogów, to według nich, nauczyciel pracujący z głuchymi uczniami musi cechować się elastycznością w doborze metod komunikacyjnych, dostosowując je do potrzeb i możliwości uczniów z uszkodzonym słuchem.

Zaprezentowane badania zasygnalizowały potrzebę zachęcania nauczycieli do podnoszenia swoich kwalifikacji w obszarze kompetencji komunikacyjnych, a w szczególności znajomości PJM. W związku z tym wskazane są kolejne prace badawcze dotyczące zawodu nauczyciela surdopedagoga. W kontekście przeprowadzonej diagnozy, a także z uwagi na to, że edukacja osób głuchych powinna odbywać się za pomocą środków komunikacji dostępnych ich zmysłom, wydaje się zasadne podnoszenie kwalifikacji surdopedagoga poprzez: wprowadzenie na uczelniach i kierunkach pedagogicznych obligatoryjnych zajęć z lektoratu PJM z elementami kultury głuchych oraz stworzenie programów kursów PJM dostosowanych do specyfiki pracy nauczycieli dzieci głuchych i słabosłyszących.

BIBLIOGRAFIA

- Bouvet Danielle (1996), *Mowa dziecka. Wychowanie dwujęzyczne dziecka niesłyszącego*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.
- Czajkowska-Kisil Małgorzata (2014), *Głusi, ich język i kultura — zarys problematyki*, pod red. naukową Pawła Rutkowskiego, Sylwii Łozińskiej, wydano nakładem Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, s. 17–35.
- Perzycka Elżbieta, Nowotniak Justyna (2001), *O standardach kompetencji zawodowych nauczycieli*, „Edukacyjne dyskursy”, [online], opublikowano 15.03.2001 r., (<http://ip.univ.szczecin.pl/~edipp>), dostęp: 01.05.2017.
- Plutecka Katarzyna (2006), *Kompetencje zawodowe surdopedagoga z wadą słuchu*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków, s. 79–81.
- Prucha Jan (2006), *Pedeutologia*, pod red. naukową Bogdana Śliwerskiego „Pedagogika wobec edukacji, polityki oświatowej i badań naukowych” 2006, t. II, Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk, s. 293–316.
- Szczepankowski Bogdan (1999), *Niesłyszący — głusi — głuchoniemi. Wyrównywanie szans*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa, s. 217–223.
- Szczepankowski Bogdan (1988a), *Podstawy języka migowego*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.
- Szczepankowski Bogdan (1988b), *Język migany w szkole. Cz.1*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.
- Szempruch Jolanta (2006), *Kompetencje i zadania nauczyciela w procesie przekształcania szkoły*, pod red. naukową Bożeny Muchackiej, „Szkoła w nauce i praktyce edukacyjnej”, t. I, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków, s. 223–238.
- Świdziński Marek (2005), *Języki migowe*, pod red. naukową Tadeusza Gałkowskiego, Elżbiety Szeląg, Grażyny Jastrzębowskiej, Opole, s. 679–692.
- Tomaszewski Piotr (2014), *Funkcjonowanie językowo-poznawcze u dzieci głuchych*, [w:] *Edukacja głuchych*, Materiały konferencyjne, Warszawa, s. 14–31.
- Tomaszewski Piotr, Rosik Paweł (2002), *Czy polski język migowy jest prawdziwym językiem?* pod red. naukową Zbigniewa Tarkowskiego, Grażyny Jastrzębowskiej, Fundacja ORATOR, Lublin, s. 133–165.

*Malwina Kocoń
Natalia Malik*

COMMUNICATIONS CAPABILITIES OF SURDOPEDAGOGUE
IN SIGN LANGUAGE SKILLS SCOPE
AS PERCEIVED BY DEAF AND HARD OF HEARING

Summary

The above article is a study on the language competencies of surdopedagogue. The type of language teachers use to communicate with deaf and hard of hearing students with reference to their education and upbringing, is vital.

First part of the article refers to theoretical thought on pedagogue's role as an initiator of teaching based on a dialogue between him and the deaf and hearing-impaired students. Further on, presented are two forms of manual communication of the deaf — Polish Sign Language (PJM), considered a natural language by deaf, and a cross of both language and a sign system (SJM), a sub-code of Polish language. The authors of this article, while emphasizing the importance of sign language in the education process of the deaf, are looking for an answer to the question — what communications capabilities should a surdopedagogue hold in sign language, according to surveyed subjects. The authors have presented results of their study here; the factual data analysis showed that the preferable communication method during educational process of deaf and hard of hearing is PJM, which seems to present a challenge to pedagogues. Those surveyed have highlighted the need for a pedagogue to be more flexible choosing suitable communication methods while working with deaf/hearing-impaired students. The subjects of this review are of opinion that the fact teachers are using PJM to communicate with them, directly improves their studying results.

The upskilling of teachers in deaf/hard of hearing communication remains an intellectual barrier though. Therefore the authors, based on results of their study, indicate there is a real need for further training of pedagogues in PJM.